

OCENA PROCESÓW INWESTYCYJNYCH W ROLNICTWIE W POLSCE W LATACH 2000-2011*

Aleksander Grzelak

Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu

Abstrakt. Głównym celem artykułu jest ocena procesów inwestycyjnych w rolnictwie w Polsce w latach 2000-2011. Pozytywnie należy ocenić tendencje w obszarze aktywności inwestycyjnej w rolnictwie po 2000 roku. Istotna poprawa w tym zakresie nastąpiła zwłaszcza po akcesji Polski z UE, w związku z możliwością finansowania inwestycji środkami pochodzącymi z funduszy UE. Aktywność inwestycyjna gospodarstw rolnych była podtrzymywana przed integracją z UE kredytami preferencyjnymi. Od 2004 roku główną rolę odgrywają fundusze UE wspierające inwestycje w rolnictwie. Dostrzeżono także zwiększenie stopnia upodobnienia się aktywności inwestycyjnej w rolnictwie na tle tendencji w całej gospodarce. Pomimo wzrostowej tendencji zdolności do inwestowania jej poziom jest niewystarczający do zahamowania dekapitalizacji majątku w całym rolnictwie. Sytuacja byłaby pozytywna gdyby została zmieniona tendencja wzrostu stopnia zużycia majątku w tym sektorze. Z drugiej strony, należy mieć świadomość, że istnieje znaczne zróżnicowanie aktywności inwestycyjnej w rolnictwie ze względu na skalę produkcji. Można przypuszczać, że uruchomione procesy inwestycyjne przyniosą efekty mnożnikowe w części gospodarstw rolnych, które aktywnie korzystają ze środków wsparcia inwestycji w ramach instrumentów WPR UE oraz kredytów preferencyjnych, co nasili procesy polaryzacji w rolnictwie.

Słowa kluczowe: inwestycje, rolnictwo, fundusze UE, Polska

* Projekt został sfinansowany ze środków Narodowego Centrum Nauki przyznanych na podstawie decyzji nr DEC-2011/03/B/HS4/01174.

WSTĘP

Sytuacja ekonomiczna rolnictwa, jest uzależniona w dużym stopniu od procesów inwestycyjnych. Ich zakres, a także charakter przesądzają o kierunkach rozwoju tego sektora. Integracja polskiej gospodarki z krajami UE i objęcie rolnictwa instrumentami WPR dały istotny impuls procesom wzrostowym gospodarstw rolnych i obszarów wiejskich, ze względu na zwiększenie wsparcia finansowego oraz poprawę koniunktury. Przyjmując, że inwestycje w samym rolnictwie uruchamiają procesy wzrostowe w sektorach wytwarzających dobra inwestycyjne dla tego sektora poprzez mechanizm mnożnika inwestycyjnego problematyka ich oceny w gruncie rzeczy wykracza poza samo rolnictwo. Głównym celem artykułu jest ocena procesów inwestycyjnych w rolnictwie w Polsce w latach 2000-2011. Zrealizowano to poprzez analizę zdolności do inwestowania w tym sektorze oraz kształtowania się wielkości i struktury nakładów inwestycyjnych. Pierwsza z wymienionych kategorii rozumiana jest jako udział inwestycji w dochodach. Jest ona w pewnym uproszczeniu odzwierciedleniem oczekiwań rolników co do oceny przyszłej (oraz obecnej) koniunktury, a także jednym z mierników oceny kondycji ekonomicznej. Dowiadujemy się w tym przypadku także o nastawieniu rolników w kierunku bardziej proinwestycyjnym lub prokonsumpcyjnym. Nie bez znaczenia jest tu zarówno wiek kierownika gospodarstwa rolnego, jak i sytuacja demograficzna rodziny, co wykracza poza ramy przyjęte w opracowaniu. Z kolei ocena wielkości i struktury nakładów inwestycyjnych pozwala na określenie ogólnej dynamiki rozwojowej sektora rolnego oraz kierunków jego dostosowań rynkowych. Zakres czasowy analiz – lata 2000-2011 – pozwala zidentyfikować tendencje w badanym obszarze z uwzględnieniem wpływu integracji Polski z UE. Jednocześnie występuje znaczne zróżnicowanie w aktywności inwestycyjnej gospodarstw rolnych ze względu na wielkość ekonomiczną, typy produkcyjne oraz położenie, co wykracza poza obszar badawczy przyjęty w artykule.

W opracowaniu wykorzystano ogólnodostępne dane zagregowane GUS, dotyczące sektora rolnego. Pomimo że nie mają one charakteru szczegółowego, umożliwiają wstępną ocenę badanych zjawisk, a zwłaszcza rozpoznanie tendencji ogólnych.

INWESTYCJE W ROLNICTWIE W ŚWIETLE DOTYCHCZASOWYCH WYNIKÓW BADAŃ

Badania z zakresu inwestycji w rolnictwie mają w literaturze tematu bogatą tradycję [Woś 2000, Kulawik 2001, Józwiak 2008]. Ze względu na złożoną problematykę, trzeba tu zauważyć znaczne zróżnicowanie kontekstu analiz odnoszących się do inwestycji. Chodzi tu między innymi o zagadnienia makro- i mikroekonomiczne, kredyty preferencyjne, znaczenie instrumentów WPR czy perspektywę procesów reprodukcji majątku [Grzelak 2012].

W badaniach odnoszących się do inwestycji Woś [2000] wskazuje na rolę koniunktury rolniczej, uwarunkowań makroekonomicznych i konieczności wprowadzenia instrumentów polityki prodochodowej umożliwiającej stworzenie szerszej grupie gospodarstw rolnych warunków wypracowania dodatkowej stopy akumulacji. Z kolei Sadowski i Poczta [2007] zauważają, że gospodarstwa korzystające z kredytów preferencyjnych

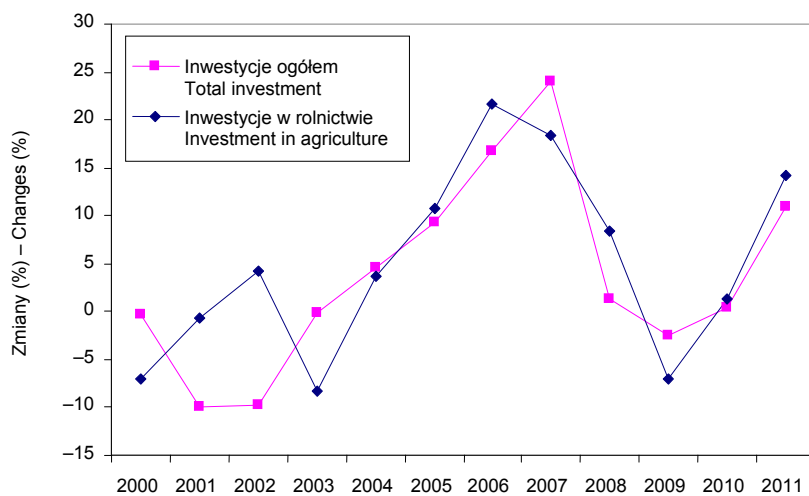
odnotowały wzrost zasobów oraz efektywności ich wykorzystania, co przyczynia się także do przemian strukturalnych [Józwiak 1999]. Istotnym impulsem procesów inwestycyjnych w rolnictwie było jego wsparcie instrumentami WPR po integracji Polski z UE. W badaniach Wigiera [2009] zwrócono uwagę na to, że z inwestycji finansowanych z funduszy UE korzystały głównie gospodarstwa większe ekonomicznie. W konsekwencji fundusze UE przyczyniają się do polaryzacji rozwoju gospodarstw rolnych, a także procesów koncentracji oraz specjalizacji. Dostrzeżono tam również poprawę dochodowości czynnika pracy i kapitału w gospodarstwach realizujących inwestycje finansowane z PROW i SPO. Jednocześnie wpływ instrumentów wspierających inwestycje na dochody rolnicze był relatywnie słabszy, aniżeli relacje cenowe i płatności bezpośrednie. Z kolei Józwiak i in. [2012] stwierdzają, że dzięki funduszom UE wspierającym nakłady inwestycyjne zwiększyły się wydatki na aktywa trwałe, co sprzyjało wdrażaniu innowacji. Z badań Sadowskiego i Giżyckiej [2012] wynika natomiast, że o wyborze kierunku oraz zakresu inwestycji, wśród gospodarstw korzystających ze wsparcia inwestycyjnego w ramach II filara WPR, zdecydowały przede wszystkim takie kryteria, jak: potencjał produkcyjny, relacje pomiędzy czynnikami produkcji oraz realizowane kierunki produkcji i ich efektywność. W badaniach zagranicznych autorów poświęconych gospodarkom przechodzącym transformację rozważania często ogniskują się wokół zagadnień odnoszących się do roli kredytu bankowego w procesach rozwoju rolnictwa [Swinnen i Gow 1999] czy krytycznych uwag co do interwencjonizmu kredytowego [Christensen i Lacroix 1997]. W tym ostatnim przypadku chodzi zwłaszcza o redystrybucję dochodów na rzecz producentów silniejszych ekonomicznie.

WYNIKI BADAŃ

W długim okresie rolnictwo wykazuje coraz mniejszy udział w tworzeniu PKB. Można jednak zauważyć, że w krajach rozwiniętych im niższy jest udział rolnictwa w tworzeniu PKB i miejsc pracy, tym jest wyższy względny stopień protekcji [Hayami i Godo 1995]. Wynika to z kolei z jego znaczenia w zaspokajaniu podstawowych potrzeb człowieka, nie tylko w zakresie konsumpcji żywności, lecz także tworzenia dóbr publicznych (krajobraz, środowisko). Integracja z UE i objęcie rolnictwa w Polsce mechanizmami WPR sprawiły, że wzrosła wydatnie rola tego sektora w polityce gospodarczej oraz w mechanizmie przepływów międzygałęziowych. Pomimo spadku jego znaczenia w tworzeniu PKB, sytuacja rolnictwa i tym samym aktywność inwestycyjna są w coraz większym zakresie zintegrowane z koniunkturą ogólnogospodarczą. Impulsy koniunkturalne silniej wpływają zarówno na procesy rozwojowe rolnictwa poprzez kształtowanie warunków opłacalności produkcji rolnej, wyrażonych relacją cen produktów sprzedawanych do nabywanych przez rolników (wskaźnik nożyc cen), jak i na wysokość wsparcia budżetowego dla rolnictwa. Nie bez znaczenia jest również poziom stóp procentowych określających warunki dostępu do kredytu, sytuacja na rynku pracy, decydująca o możliwościach odpływu zasobów pracy z rolnictwa. Jednocześnie istnieje silniejsza integracja światowych rynków żywnościowych [Rembeza i Seremak-Bulge 2009], co sprawia, że impulsy cenowe z tych rynków wywierają coraz większy wpływ (poprzez wymianę handlową i poziom kursu walutowego) na sytuację ekonomiczną rolnictwa i tym samym skłonność do inwestycji.

Z analizy kształtowania się dynamiki nakładów inwestycyjnych w gospodarce ogółem i w rolnictwie (rys. 1) wynika, że po integracji z UE nastąpił wzrost stopnia upodobnienia kształtowania się zmienności w tym zakresie. Potwierdzeniem może być wzrost współczynnika korelacji pomiędzy inwestycjami ogółem w gospodarce, a inwestycjami w rolnictwie. O ile w całym badanym okresie wynosił on 0,77, to pomiędzy latami 2004-2011 wzrósł do 0,89. Oznacza to także zacieśnianie związków rolnictwa z resztą gospodarki. W konsekwencji impulsy koniunkturalne z otoczenia w coraz większym zakresie oddziałują na kierunki rozwoju rolnictwa. Jeszcze w latach dziewięćdziesiątych XX wieku dynamika inwestycji w rolnictwie była zdecydowanie niższa w porównaniu z sytuacją w gospodarce [Woś 2000]. W konsekwencji, nawet ich wzrost po integracji z UE nie był w stanie doprowadzić do zrównania ich realnego poziomu z przełomu lat osiemdziesiątych i dziewięćdziesiątych XX wieku. Warto także zwrócić uwagę na to, że reakcja rolnictwa na kryzys gospodarczy w zakresie aktywności inwestycyjnej była nieco opóźniona na tle tendencji ogólnogospodarczych. W 2008 roku spadek inwestycji nie był tam bowiem tak znaczny, jak przeciętnie w całej gospodarce. Dopiero w roku kolejnym (2009) regres był istotnie większy. Z drugiej strony w kolejnych latach (2010-2011) nastąpiło ożywienie inwestycyjne. Można domniemywać, że względnie szybkie przejście w fazę wzrostową w przypadku inwestycji było możliwe dzięki wsparciu dla inwestycji ze środków w ramach WPR UE (tab. 1).

Aktywność inwestycyjna rolnictwa w latach 2000-2003 pozostawała głównie pod wpływem podaży kredytów preferencyjnych dla rolnictwa, których znaczenie uległo zmniejszeniu po integracji z UE, także na skutek redukcji środków budżetowych kierowanych na subsydia kredytowe [Kata 2011]. W latach 2003-2008 dostrzeżono znaczną

Rys. 1. Dynamika nakładów inwestycyjnych w gospodarce ogółem oraz w rolnictwie w latach 2000-2011 (zmiany realne w porównaniu z rokiem poprzednim; w %)

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS... [2000-2011].

Fig. 1. Indices of investment outlays in total economy and in agriculture in 2000-2011 (real changes in relation to previous year; in %)

Source: Statistical Yearbook... [2000-2011].

Tabela 1. Dynamika inwestycji w rolnictwie w przeliczeniu na 1 ha UR (zmiany wielkości realnych w porównaniu z rokiem poprzednim – w %) oraz udział środków pomocowych UE w finansowaniu inwestycji w rolnictwie w Polsce w latach 2000-2011

Table 1. Indices of investment outlays in agriculture calculated per 1 ha AL (real changes in relation to previous year – in %) and share of unions means in funding investment in agriculture in Poland in 2000-2011

Lata Years	Zmiany inwestycji na 1 ha UR (%) Changes in investment on 1 ha AL (%)	Szacunkowy udział środków unijnych w finansowaniu inwestycji* (%) Estimated share of unions means in funding investment* (%)
2000	-6,85	–
2001	-0,49	–
2002	13,29	–
2003	-4,07	–
2004	2,78	18,3
2005	13,67	50,6
2006	21,33	59,3
2007	16,83	54,1
2008	8,50	40,2
2009	-6,84	45,1
2010	5,28	44,8
2011	14,58	39,3

* Dotyczy środków pochodzących z programów: SAPARD – inwestycje w gospodarstwach rolnych; SPO 2004-2006 – działanie: inwestycje w gospodarstwach rolnych; PROW 2007-2013 działanie – modernizacja gospodarstw rolnych.

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS... [2000-2011] oraz Józwiak i in. [2012], w przypadku szacunku udziału środków unijnych w finansowaniu inwestycji za lata 2004-2009.

*Relates to funds from the programs: SAPARD – investments in farms; SPO 2004-2006 – acting: investment in farms; PROW 2007-2013 acting – modernisation of of farms.

Source: Statistical Yearbook... [2000-2011] and Józwiak et al. [2012] in case of estimation share of unions means in funding investment for 2004-2009.

aktywność inwestycyjną w rolnictwie (tab. 1). Sprzyjała temu dobra koniunktura wyrażona także relatywnie korzystnym wskaźnikiem nożyc cen oraz objęcie rolnictwa instrumentami WPR UE. Chodzi tu w szczególności o środki pochodzące z programów: SPO 2004-2006 – działanie: „Inwestycje w gospodarstwach rolnych”; PROW 2007-2013 – działanie: „Modernizacja gospodarstw rolnych” (tab. 1). W sumie budżet działań na cele inwestycyjne w rolnictwie, począwszy od programu SAPARD, poprzez SPO 2004-2006, do PROW 2007-2013, był coraz większy [Czubak 2012], co należy ocenić pozytywnie, aczkolwiek potrzeby w tym zakresie są znaczne. Udział tych środków w wydatkach inwestycyjnych rolnictwa kształtował się od 18,3% w 2004 roku, poprzez 59,3% w 2006 i 39,3% w 2011 roku. Można stąd wywnioskować, że modernizacja rolnictwa w Polsce w tym okresie odbywała się głównie dzięki wsparciu środkami UE. Kredyty bankowe, jak wynika z badań Katy [2011], pełniły rolę uzupełniającą i miały charakter komplementarny względem funduszy UE. Z drugiej jednak strony należy pamiętać, że ze środków w ramach programów wspierających modernizację gospo-

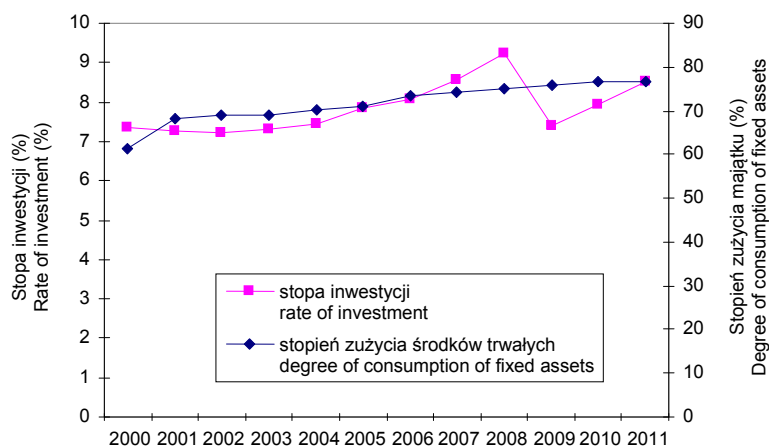
darstw rolnych, jak i kredytów preferencyjnych skorzystała relatywnie niewielka¹ grupa gospodarstw rolnych. Oznaczać to może także, że wsparcie instrumentami WPR nasila procesy polaryzacji rolnictwa.

W 2009 roku aktywność inwestycyjna uległa wyraźnemu obniżeniu na skutek: zjawisk kryzysowych, pogorszenia relacji cenowych, spadku produkcji rolnej. Po tym roku sytuacja zaczęła się poprawiać, podobnie zresztą jak w przypadku tendencji ogólnogospodarczych. Gdyby nie znaczny udział środków wsparcia w finansowaniu rolnictwa, dekonjunktura w rolnictwie byłaby zdecydowanie bardziej dotkliwa, a ponadto mogłaby trwać dłużej.

Przedstawione wcześniej tendencje pokrywają się z kształtowaniem się stopy inwestycji (rys. 2). O ile pomiędzy latami 2002-2008 odnotowano wzrostową tendencję, to w 2009 roku, na skutek dekonjunktury, nastąpiło załamanie tego trendu. W kolejnych latach (2010-2011) sytuacja uległa poprawie. Oznacza to, że w badanym okresie rolnicy na ogół coraz bardziej pozytywnie oceniali zarówno przyszłą, jak i bieżącą koniunkturę rolniczą, a w konsekwencji więcej środków przeznaczali na akumulację w relacji do spożycia. Było to także wynikiem stworzenia bardziej stabilnych warunków rozwojowych po objęciu tego sektora instrumentami WPR. Niewielka zmienność w tym zakresie może świadczyć o tym, że wysiłki inwestycyjne miały charakter działań długookresowych, a także o tym, że charakter sprzężeń: inwestycje-dochód-inwestycje, uruchomił procesy rozwojowe w tym sektorze (bynajmniej w części gospodarstw). Należy zauważyć, że z uwagi na konieczność spełnienia wymogów dobrostanu środowiska i zwierząt przez gospodarstwa rolne, inwestycje w części miały charakter obligatoryjny i nie przekładały się na dochody. Wpływają one natomiast pozytywnie na środowisko, co nie jest bez znaczenia dla kreowania przez rolnictwo dóbr publicznych. Z drugiej jednak strony potrzeby modernizacyjne rolnictwa, a zwłaszcza jego wysoka kapitałochłonność, wymagają, aby badany wskaźnik miał wyższą wartość w długim okresie. W konsekwencji stopień zużycia majątku w rolnictwie zwiększał się (rys. 2), co oznacza, że środki trwałe w rolnictwie stawały się coraz starsze i bardziej zużyte z powodu niskiej skali ich odnowienia. Wydłużona eksploatacja środków trwałych, w tym maszyn i obiektów budowlanych, skutkuje ograniczeniem sprawności procesów wytwórczych w tym sektorze, pomimo wzrostu aktywności inwestycyjnej, zwłaszcza po integracji z UE. Ograniczało to wzrost wydajności pracy i większy wzrost dochodów. Należy jednak pamiętać, że sytuacja w rolnictwie w tym zakresie jest bardzo zróżnicowana, zwłaszcza ze względu na skalę produkcji. Gospodarstwa rolne o sile ekonomicznej powyżej 16 ESU, oraz częściowo z grupy 8-16 ESU, odnotowują reprodukcję rozszerzoną majątku, podczas gdy pozostałe gospodarstwa – zawężoną [Grzelak 2012]. Dlatego w całej zbiorowości ta „masa” gospodarstw mniejszych, w których ma miejsce na ogół dekapitalizacja majątku, negatywnie wpływa na wzrost stopnia zużycia majątku w całym rolnictwie. Szczególnie istotnym elementem „pchnięcia inwestycyjnego” rolnictwa, jak wynika z badań, jest dostęp do rynku kapitału, w tym kredytu [Weiss 1999].

Dynamizacja procesów inwestycyjnych po integracji z UE spowodowała zmiany w strukturze wydatków inwestycyjnych (tab. 2). Chodzi tu głównie o zwiększenie udziału inwestycji w maszyny, urządzenia i narzędzia rolnicze (z 33,7% w 2000 roku do

¹ Przykładowo z tego działania w ramach programów wspierających bezpośrednio inwestycje (SAPARD, SPO 2004-2006, PROW 2007-2013) do końca 2011 roku skorzystało ok. 82 tys. beneficjentów. Z kolei, w przypadku kredytów preferencyjnych, w tym okresie było to ok. 119 tys. beneficjentów, którzy otrzymali dostęp do kredytów bankowych na zasadach preferencyjnych.

Rys. 2. Stopa inwestycji oraz zużycia majątku w rolnictwie w Polsce w latach 2000-2011. Stopień inwestycji = inwestycje brutto w sektorze prywatnym/nominalne dochody do dyspozycji brutto w gospodarstwach indywidualnych

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS... [2000-2010].

Fig. 2. Rate of investment and degree of consumption of fixed assets in 2000-2011. Rate of investment = gross investments in the private sector / nominal gross disposable income in farms

Source: Statistical Yearbook... [2000-2011].

36,7% w 2011 roku). W konsekwencji nastąpił także wzrost udziału maszyn i urządzeń w wartości brutto środków trwałych w rolnictwie (z 12,2% w 2000 roku do 16,5% w 2011 roku). Wskazywać to może na to, że potencjał środków trwałych w rolnictwie zmienia się w kierunku „mechanicznym”. Wynika to zarówno z bieżących potrzeb rolników, jak i kierunku wykorzystania wsparcia inwestycyjnego (głównie zakup wyposażenia gospodarstw w maszyny, urządzenia i narzędzia do produkcji rolnej). Dominacja tego typu inwestycji wiązała się z mniej ryzykownym oraz łatwiejszym sposobem pozyskania i rozliczenia środków inwestycyjnych z funduszy UE na zakup maszyn i urządzeń [Pocza i Czubak 2007]. Pytaniem otwartym pozostaje tu kwestia zbieżności pomiędzy faktycznymi potrzebami inwestycyjnymi rolników, a zrealizowanymi inwestycjami. Warto także podkreślić, że brak możliwości finansowania zakupu ziemi w ramach funduszy UE jest rekompensowany kredytami preferencyjnymi na zakup tego czynnika produkcji, co umożliwi większy wpływ inwestycji na przemiany struktury obszarowej w rolnictwie oraz elastyczniejsze dostosowanie relacji pomiędzy czynnikami produkcji. Tylko w ramach programu PROW 2007-2013 z działania modernizacja gospodarstw rolnych do końca 2011 roku zakupiono ponad 21 tys. ciągników, 176 tys. maszyn i urządzeń rolniczych [Efekty..., dostęp: styczeń 2013]. Istnieje przy tym znaczne zróżnicowanie w kierunkach inwestycji w zależności od profilu produkcji. Gospodarstwa specjalizujące się w produkcji roślinnej koncentrowały się szczególnie na zakupie ziemi i maszyn, z kolei o profilu zwierzęcym – na inwestycjach w budynki i związane z nimi wyposażenie [Sass 2012]. Szczególnie aktywne pod względem inwestycyjnym wyróżniały się gospodarstwa o specjalizacji mlecznej. Inwestycje związane

Tabela 2. Struktura wydatków inwestycyjnych (%) w rolnictwie w Polsce w latach 2000-2011*
 Table 2. Structure of investment outlays (%) in agriculture in Poland in 2000-2011*

Lata Years	Budynki i budowle Buildings and structures	Maszyny, urządzenia i narzędzia Machinery, equipment and tools	Środki transportu Transport equipment
2000	33,7	32,7	12,4
2001	37,1	33,3	10,4
2002	40,1	31,7	11,4
2003	40,5	30,0	12,1
2004	39,2	31,6	13,0
2005	34,9	35,2	15,3
2006	39,3	32,3	15,7
2007	39,4	32,5	15,9
2008	36,9	34,3	16,7
2009	35,5	36,5	15,3
2010	34,5	38,3	14,6
2011	36,7	36,9	13,7

* Wyszczególnione w kolumnach dane nie sumują się do 100% ze względu na to, że nie uwzględniono np.: inwestycji związanych z melioracjami, stadem podstawowym, zasadzeniami wieloletnimi.

Źródło: Roczniki Statystyczne GUS... [2000-2011].

*Data listed in columns do not up to 100% because of not included: investment connected with drainage, livestock, long-term plantings.

Source: Statistical Yearbook... [2000-2011].

tam były głównie z: zakupem sprzętu do dojenja, schładzania i przechowywania mleka, wprowadzaniem nowych technologii konserwacji zielonek, dostosowaniem budynków do wyższych standardów fitosanitarnych. Ponadto w wyniku zrealizowanych inwestycji unowocześniono infrastrukturę magazynowania zbóż, owoców, poprawiono warunki i bezpieczeństwo pracy, jakość wytwarzanych produktów [Józwiak i in. 2012]. W związku z koniecznością dostosowań do wymagań środowiskowych inwestycje po 2004 roku wpłynęły także na ograniczenie negatywnego oddziaływania produkcji rolnej na środowisko przyrodnicze.

WNIOSKI

1. Należy pozytywnie ocenić tendencje w obszarze aktywności inwestycyjnej w rolnictwie po 2000 roku. Istotna poprawa w tym zakresie nastąpiła zwłaszcza po akcesji Polski z UE, w związku z możliwością finansowania inwestycji środkami pochodzącymi z funduszy UE. Przyspieszyło to procesy dostosowawcze oraz pomogło także częściowo „nadrobić wcześniejsze zaległości” w tym zakresie. Dostrzeżono zwiększenie integracji aktywności inwestycyjnej w rolnictwie na tle tendencji w całej gospodarce.

2. Pomimo wzrostowej tendencji zdolności do inwestowania, jej poziom jest niewystarczający do zahamowania procesu wzrostu stopnia zużycia majątku. Sytuacja byłaby pozytywna, gdyby została zmieniona tendencja wzrostu stopnia zużycia majątku. Ozna-

cząłoby to dominację procesów reprodukcji rozszerzonej w relacji do dekapitalizacji majątku w całym rolnictwie. Zależy to jednakże od poziomu dochodów rolniczych i koniunktury w rolnictwie. Z drugiej strony należy mieć świadomość, że istnieje znaczne zróżnicowanie pod względem aktywności inwestycyjnej gospodarstw ze względu na skalę produkcji.

3. Aktywność inwestycyjna gospodarstw rolnych była podtrzymywana przed integracją z UE kredytami preferencyjnymi. Od 2004 roku główną rolę odgrywają fundusze UE wspierające inwestycje w rolnictwie. Na podstawie dotychczasowego zainteresowania rolników tymi funduszami oraz stopnia zużycia majątku w rolnictwie można odnieść wrażenie, że ich poziom jest wciąż niewystarczający do potrzeb inwestycyjnych rolnictwa.

4. Można szacować, że uruchomione procesy inwestycyjne przyniosą w przyszłości efekty mnożnikowe w części gospodarstw rolnych, które aktywnie korzystają ze środków wsparcia inwestycji w ramach instrumentów WPR UE oraz kredytów preferencyjnych, co nasili procesy polaryzacji w rolnictwie. Pytaniem otwartym pozostaje przyszłość pozostałych gospodarstw. W sytuacji niskiego tempa wzrostu PKB i związanej z tym barierą zatrudnienia osób mieszkających na wsi w pozarolniczych miejscach pracy trudno oczekiwać istotnego przełomu w zakresie modernizacji potencjałów produkcyjnych skutkującej przewagą procesów reprodukcji poszerzonej nad dekapitalizacją majątku produkcyjnego.

LITERATURA

- Christensen G., Lacroix R., 1997. Competitiveness and Employment. A Framework for Rural Development in Poland. World Bank Discussion. Paper 383, Washington DC.
- Czubak W., 2012. Wykorzystanie funduszy Unii Europejskiej wspierających inwestycje w gospodarstwach rolnych. *J. Agribus. Rural Dev.* 3(25), 57-67.
- Efekty wsparcia udzielanego przez ARiMR z unijnych programów pomocowych. Materiały ARiMR. <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/efekty-unijnej-pomocy-udzielanej-przez-arimr.html> [dostęp: styczeń 2013].
- Grzelak A., 2012. Ocena procesów reprodukcji w gospodarstwach rolnych w Polsce po integracji z UE w świetle danych systemu rachunkowości rolnej FADN. *J. Agribus. Rural Dev.* 2(24), 57-67.
- Hayami Y., Godo Y., 1995. Economics and Politics of Rice Policy in Japan: A perspective on the Uruguay Round. 6-th Annual East Asian Seminar on Economics, Regionalism vs. Multilateral Trade Arrangement, Seoul.
- Józwiak W., 1999. Ocena efektów kredytowania preferencyjnego w gospodarstwach osób fizycznych. *Zag. Ekon. Roln.* 4-5, 13-26.
- Józwiak W., 2008. Możliwości inwestycyjne polskich gospodarstw rolnych na obszarach OSN. *Woda, Środowisko, Obszary Wiejskie* 8, 2B, 51-59.
- Józwiak W., Kagan A., Mirkowska Z., 2012. Innowacje w polskich gospodarstwach rolnych, zakres ich wdrażania i znaczenie. *Zag. Ekon. Roln.* 3, 3-26.
- Kata R., 2011. Endogeniczne i instytucjonalne czynniki kształtujące powiązania finansowe gospodarstw rolnych z bankami. Wyd. Uniwersytetu Rzeszowskiego, Rzeszów.
- Kulawik J., 2001. Polityka kredytowa, a modernizacja rolnictwa. *Zag. Ekon. Roln.* 1, 17-26.
- Poczta W., Czubak W., 2007. Bariery pozyskiwania środków UE na cele inwestycyjne przez gospodarstwa rolne. W: Identyfikacja i ocena barier administracyjnych realizacji programów

- rozwoju obszarów wiejskich. Program Wieloletni 2005-2009, nr 66. IERiGŻ-PIB, Warszawa, 40-77.
- Rembeza J, Seremak-Bulge J., 2009. Ewolucja podstawowych rynków rolnych i jej wpływ na transmisję cen w latach 1990-2008. IERiGŻ, Warszawa.
- Roczniki Statystyczne Rzeczypospolitej Polskiej 2000-2011. 2000-2011. GUS, Warszawa.
- Sadowski A., Giżycka W., 2012. Charakterystyka gospodarstw korzystających ze wsparcia inwestycji modernizacyjnych i dostosowawczych na tle innych form pomocy Unii Europejskiej. *J. Agribus. Rural Dev.* 1(23), 123-133.
- Sadowski A., Poczta W., 2007. Ocena skutków inwestycji wspieranych kredytem preferencyjnym dla gospodarstw rolnych. Wyd. AR, Poznań.
- Sass R., 2012. Wpływ kierunku inwestowania na efekty produkcyjno-ekonomiczne gospodarstw rolnych w podregionie bydgoskim. *J. Agribus. Rural Dev.* 3(25), 225-240.
- Swinnen J, Gow H., 1999. Agricultural Credit Problems and Policies During the Transition to a Market Economy in Central and Eastern Europe. *Food Policy* 24, 21-45.
- Weiss C., 1999. Farm Growth and Survival: Econometric Evidence for Individual Farms in Upper Austria. *Am. J. Agric. Econ.* 81, 103-114.
- Wigier M., 2009. Ocena oddziaływania programów PROW i SPO na działalność inwestycyjną w rolnictwie, prezentacja podczas konferencji IERiGŻ. Pułtusk, www.ierigz.waw.pl/download/MzY5NA [dostęp: styczeń 2012].
- Woś A., 2000. Inwestycje i akumulacja w rolnictwie chłopskim w latach 1988-1998. IERiGŻ, Warszawa.

EVALUATION OF INVESTMENT PROCESSES IN AGRICULTURE IN POLAND IN 2000-2011

Summary. The main aim of the article is evaluation of investment processes in agriculture in Poland in 2000-2011. Tendencies in range of investment activity after 2000 should be favourably estimate. Essential improvement in this area has happened especially after integration with the EU, in relationship to possibilities of funding investments by union funds. Also the enlargement of integration investment activity in agriculture has been noticed on background of tendency in total economy. In spite an increasing tendency in case of ability to invest in agriculture, its level was insufficient to set – back decapitalization of fixed assets in the whole agriculture. The situation would be positive if the tendency of growth degree of consumption of assets was stopped. On the other hand, awareness is necessary of the considerable differentiation in relation to investment activity with regard to the scale of production. It can be supposed, that started investment processes will bring to a part of agricultural farms multiplied effects which will actively use the investment support under the CAP instruments and preferential credits. It will intensify the processes of polarization in agriculture.

Key words: investment, agriculture, European Union's Funds, Poland

Zaakceptowano do druku – Accepted for print: 25.03.2013

Do cytowania – For citation: Grzelak A., 2013. Ocena procesów inwestycyjnych w rolnictwie w Polsce w latach 2000-2011. J. Agribus. Rural Dev. 2(28), 111-120.